

EREĞLİ KÖMÜR İŞÇİLERİ VE SENDİKA FAALİYETLERİ

Mehmet ALPDÜNDAR

Maden İşçileri Sendikası Eski Başkanı

Ereğli Havzası Kömür İşçilerinin durumları ile Sendika çalışmalarını ve Sendikanın gelecekte meşgul olmak zorunluğunda bulunduğu faaliyetleri tebarüz ettirmeden önce, içerisinde bulunduğu ortamın geçmişten tevarüs ettiği problemleri havzada kömürün bulunuşundan bugüne kadar kısaca incelemeyi Sendikanın kuruluş sebepleri ve çalışma şekli bakımından faydeli mütalâa etmekteyiz.

Sırası gelmişken hemen belirtelim ki yurdumuzun yegâne kömür cevherine sahip bulunan Havza'mızın geçmişi hakkında ciddi bir emek mahsulü incelemeler sonucu yayınlanmış eser maalesef bir elin parmakları ile sayılabilecek kadar azdır. Sinesinde mukadderatını kömüre bağlamış binlerce münevverin mevcut olduğu havzanın tarihini inceleyenler bir ikisi müstesna havza ile doğrudan doğruya ilgisi bulunmayanlardır.

Havza hakkında eser yazanların hemen hepsinin bir tarihçinin uymak zorunluğunda bulunduğu titiz ve yorucu arşiv çalışmaları sonucu elde edebileceği bakir vesikalara istinat etmesi yerine müteşebbis bir muharririn daha evvelce yabancılar tarafından yabancı dille yazılmış risale, broşür ve kitapları da tetkik ederek 1934 yılında yayınladığı «Zonguldak Havzası» isimli kitaba bağlı kaldıklarını müşahade etmekteyiz. Kısaca ifade etmek lâzım gelirse Havza tarihi ana hatları ile henüz yazılmış sayılamaz.

Havzamızda kömürün bulunuş şekli hakkında muhtelif kanaatler mevcut ise de Zonguldak Halk evinin 1932 yılından önce yaptırdığı etraflı incelemelere göre kömür hicrî 1245 yılının kasım ayının birinci günü, milâdî 1829 yılının 8 Ekim günü Ereğlinin Kestaneci köyü halkından Uzun Mehmet tarafından Köseagzı mevkiinde bulunmuştur.

İkinci kanaate göre de Kömür İkinci Mahmut devrinde, Ereğli Derebeylerinden Hacı İsmail oğlu İsmail Ağa tarafından Ereğli havalisinde Uzun Mehmetten 7 sene kadar evvel bulunduğu fakat, bahriye nezaretinin çok kıymet verdiği kömürü şahsı için azamî istifade sağlamak maksadı ile ortaya çıkarmadığı, bu arada da Uzun Mehmet'in bulduğu kömürleri Padişaha takdim ettiği merkezindedir. Kanaatimize göre kömür ilk defa Uzun Mehmet tarafından bulunmuştur. Diğer kanaat ise o zamanki vergi ve idare sistemimizde galat rivayetlere müstenittir.

Bir Bahriye neferi olan Uzun Mehmet'in kömürü buluşu sadece bir tesadüf eseri değildir. İkinci Mahmut, birinci Mecit ve onları takibeden devirde Osmanlı Donanması dünyada hatırı sayılır bir kuvvet haline gelmişti. Bahriye İdaresi donanmanın kömür ihtiyacını büyük güçlüklerle ve bütçeye malî külfetler yükliyerek yurt dışından temin edilmekte idi. İkinci Mahmut kömürün memleket dahilinde aranmasını irade etmiş kömürü en çok kullanan tersane yetkilileri de terhis edilen askerlere kömür örneklerini göstererek memleketlerinde bunu aramalarını ve buldukları takdirde büyük mükâfat vereceğini vadediyorlardı. İşte bu teşvik ve uyarma ile Uzun Mehmet Buğdayını öğütmek üzere götürdüğü Köseazğı mevkiindeki, deşirmende sırasını beklerken sel yatağında gördüğü siyah taşları toplayarak İstanbula götürüp Bahriye kaptanlarına teslim etmişti.

2 nci Mahmut bu keşfinden dolayı Uzun Mehmet'i 5 bin kuruş ihsan ve kaydı hayat şartı ile 600 kuruş maaş tahsisi ile mükâfatlandırmıştı. Padişahın o devir için azımsanmıyacak bir ihsasına kavuşan Uzun Mehmet kendisini çekemiyen Ereğli Derebeyi İsmail ağanın adamları tarafından kömürü bulduğu yeri göstermek üzere Havzaya beraber hareket edeceği heyeti beklemekte olduğu Leblebici hanında bir rivayete göre boğdurularak, diğer bir rivayete göre de kahvesine zehir katılarak öldürülmüş ve bu suretle de kömürün kâşifi Havzanın ilk kurbanı olmuştu.

Kömürün bulunduğu 1829 tarihinden 1848 tarihine kadar geçen süre içinde havzada herhangi bir istihsal faaliyetine tesadüf edilememektedir. Memleketin kömüre olan ihtiyacının mütemadiyen arttığı, dışarıdan ithal edilen kömüre muazzam meblâğlar ödenmek zorunda kaldığı bu 19 yıllık zamanın boşu boşuna geçirilmiş olmasının nedenlerini izah edebilmek çok güçtür.

Havzada ilk istihsal hareketlerine Abdülmecidin 10 uncu saltanat senesi olan hicrî 1264 milâdî 1848 yılında irade eylediği bir fermanla başladığını görüyoruz. Abdülmecid bu fermanı ile Havzayı arazisi ve madenleri de dahil olmak üzere senelik 30 bin kuruş bedel mukabili Has Hazine tarafından çalıştırılmak üzere bazı hayrat ve zevata ödenmek şartı ile vakfetmiştir.

Havza tarihini incelemiş olan yazarlar Havza tarihini bağlı bulunduğu daireye göre idarî yönden bazı devrelere ayırmışlardır.

Bunlardan Ahmet Naim Havza tarihini :

- 1 — 1848 den 1865 e kadar Hazine-i Hassa İdaresi devri,
- 2 — 1865 den 1909 a kadar Bahriye İdaresi devri,
- 3 — 1909 dan 1920 ye kadar Ticaret Nezareti İdaresi devri,
- 4 — 1920 den bugüne kadar (1934) İktisat Vekâleti devri,

Hüseyin Fehmi :

- 1 — 1848 den 1865 tarihine kadar Hazine-i Hassa devri,
- 2 — 1865 den 1909 tarihine kadar Bahriye devri,
- 3 — 1909 dan 1923 tarihine kadar Meşrutiyet Hükûmeti devri,
- 4 — 1923 den bugüne kadar (1944) Cumhuriyet Hükûmeti devri.

İstanbul İktisat Fakültesi İşletme İktisadı kürsüsü Profesörü Merhum Ahmet Ali Özeken ise :

- 1 — 1848 den 1865 e kadar Has Hazine İdaresi devri,
- 2 — 1865 den 1908 e kadar Deniz İdaresi, (Bahriye devri),
- 3 — 1908 den 1920 ye kadar Meşrutiyet, umumî harp ve mütareke devri (Havza-i Fahmiye İdaresi),
- 4 — 1920 den 1940 a kadar Millî Hükûmet ve Cumhuriyet devri olmak üzere 4 devrede mütalâa etmektedirler.

Yukarıda görülebileceği gibi her üç yazarın tasnifi Hüseyin Fehmi'nin 1909 - 1924 devresindeki 1920 - 1923 arasını bir zuhul eseri meşrutiyet devresi addetmesi hariç, birbirinin aynıdır.

Biz de, Havza tarihini bu devrelere sadık kalarak konumuzla alâkalı gördüğümüz hususları kısaca incelemeye çalışacağız.

1 — *Has Hazine İdaresi : 1848 - 1865.*

Bu devre içerisinde kömür ocakları da kâh Has Hazine tarafından bazen de Has Hazine adına muhtelif yerli ve yabancı madenciler tarafından çıkarılmıştır. Has Hazine idaresinin ilk senelerinde istihsal çok iptidaî şekilde yapılmış kömür ocaktan küfeler içinde ve sırtta taşınmak suretiyle veya ağaç raylar üzerinde hareket eden çocuk oyunağı gibi ufacak tahta arabalarla çıkarılmıştır. Bu devrede senede ancak 20 ilâ 30 bin ton civarında kömür istihsal edilebilmiştir. 17 senelik Has Hazine devrinde istihsal olunan kömürün mecmuu 600 bin ton kadardır. Bu devrede Havzada ocakları işletmek için başlangıçta Karadağ ve Hırvatistan'dan taş ocağı amelleri getirilip çalıştırılmışlar daha sonraları civar halkı evvelâ ocakların nakliye işlerinde sonraları da yavaş yavaş istihsal işlerinde çalışarak madencilğe alışmışlardır. Bunların dışında bu devrede askerî ocaklarda istihdam neferlerinin çalıştığı da görülmektedir. Has Hazine devresinde çalışma nizamını belirten hususî mevzuata tesadüf edilememektedir. Her ne kadar bu devreye tesadüf eden 1858 tarihinde arazi kanunu ve 1862 de de ilk maadin nizamnamesi çıkarılmışsa da bunlar çıkan kömürün Devletçe tesbit edilen fiatla münhasıran tersaneye teslim edilmesi ve madencilerin Devlet hesabına kömür çıkaran müteahhit vaziyetinde bulunmaları sebebiyle Havzaya tatbik edilmemiştir. Bu devrede kömürün Devletçe tesbit edilen fiatı her türlü nisbî resimden muaf olarak tonu 73 kuruş, buna karşılık amele ücreti de yüz para ile 3 kuruş civarındadır. İşçi her türlü sosyal ihtiyaçlardan yoksun, pislik, hastalık ve sefalet içinde boğaz tokluğuna çalıştırılmakta, çok ender hallerde işçinin ücreti nakten tediye edilmektedir. İşçiye mesaisine karşılık yüksek fiatlarla yiyecek ve giyecek maddeleri madenciler tarafından verilmektedir.

2 — *Bahriye İdaresi : 1865 - 1908.*

Havzanın Has Hazine devrinde iyi idare edilmemesi, kâfi miktarda kömür çıkarılmaması, dışarıdan kömür mübayaasında büyük müşkülâtla karşılaşılması ve bunun neticesi olarak da donanmanın kömürsüz kalması sebebiyle 1865 yılında Sultan Aziz'in bir iradesi ile Havzanın idaresi Has Hazedenden alınıp Bahriye Nezaretine tevdi olunmuştur.

Bahriye İdaresi devrini 1865 - 1882 ve 1882 - 1909 araları olmak üzere iki kısımda incelemekte fayda mütalâa etmekteyiz. Bu dev-

renin birinci kısmında 1865 yılında Maden Nazırı olarak Havzaya gelmiş bulunan Dilâver paşanın ciddi bir ıslahat hareketine giriştiğini, Dilâver paşa nizamnamesi veya kısaca teamülname diye anılan nizamnamesi ile çalışma hayatını iyi bir düzene soktuğunu, ocakların idaresinde bahriye subaylarını memur ettiğini görmekteyiz. Bu devrede de Has Hazine devresinde olduğu gibi Havzadan istihsal edilen kömürün tek teslim edildiği yer Tersanedir. Dilâver paşa nizamnamesi ile ocakların ekonomik ve teknik düzenini sağlamakla yetinmemiş vaz ettiği esaslarla iş düzenini ve işçinin çalışma şartlarını da ıslâh etmiştir. 1867 tarihinde 7 fasıl ve 100 maddeden mürekkep olan nizamname tatbik mevkiine konmuş, ocakların idare tarzı, kömür teslim ve tesellümü, direk temin ve tedariki, memurların vazife ve selâhiyetleri, ocakların işletme hakkı, geri alınması, işçilerin temini, tertibi ve çalıştırılma şekilleri gibi hukukî, teknik ve sosyal esaslar tesbit edilmiştir.

Bu devrin birinci kısmını teşkil eden 1865 - 1882 tarihleri arasında madenciler tarafından nizamname ahkâmına göre istihraç edilip münhasıran bahriye idaresine teslim edilen kömür miktarı:

1865 de 61.145 Ton

1870 de 64.347 »

1875 de 142.321 Tona yükselmiş,

1877 Rus harbi sebebiyle istihsal birden bire 55.801 Tona düşmüştür. Bu devrede kömürün Devletçe tesbit edilen fiatı her türlü nisbî resimden muaf olarak 1879 da kantarı 3 kuruş 10 para, 1882 de 3 kuruş 20 paradır. İşçi ücretleri ise Has Hazine devresinde olduğu gibi günde 3 kuruş civarındadır. Havzada çalışma hayatını düzenleyen ilk mevzuat olması sebebiyle Nizamnamenin çalışma hayatı bakımından koymuş bulunduğu kaideleri incelemeyi faydeli mütalâa etmekteyiz.

Dilâver Paşa nizamnamesine göre işçiler direk tedarik nakle denler ile kömür istihsal ve nakliyatında çalışanlar olmak üzere iki kısımda mütalâa edilmişlerdir. Bunlardan sütun tâbir edilen maden direklerini tedarik ve nakledecek olanlara sütunkeş taifesi, kömürü istihsal ve nakledecek olanlara da kazmacıyan, küfecıyan ve kiraçıyan denilmiştir.

Her iki hizmet erbabı da Havza köyleri ahalisinden mükellefiyet tahmil edilmek suretiyle temin edilmiştir. Havza köylerinin ahalisinden 13 ilâ 50 yaşları arasında bulunanların sağlamları mükellef olarak tesbit edilmişlerdi. Mükellefiyete tâbi tutulan bu kimseler 12 şer günlük guruplar halinde ve münavebe suretiyle çalıştırılmışlardır. Bu devrede kömür işçiliği münhasıran Havza köyleri ahalisinin inhisarına bırakılmış dışarıdan gelip Havzada çalışmak isteyenlere ancak Bahriye İdaresinin hususî teskeresi ile müsaade olunmuştur. Gene nizamnameye göre amelenin günlük iş müddeti 24 saatte birinci vardiya akşam gurup vaktinden şafak'a kadar çalışmakta bundan sonra ikinci vardiye işbaşı yapmaktadır. Bu devrede kazmacıyan ile küfecıyan ve kiracıyanın çalışma vardiyeleri arasında farklar mevcuttur. Şöyle ki: Gurup vakti ocağa girip bir amelenin 4 saat içerisinde ocaktan dışarıya çıkarabileceği kadar kömürü ihisar eden ve ocağının bağıını vuran kazmacıyan ocak'tan dışarıya çıkıp iki saat istirahat etmekte, iki saat te dışarı işlerinde çalıştırdıktan sonra ikinci 4 saatlik mesaisini yapmak üzere tekrar ocağa girerlerdi. Küfecıyan ise kazmacıyan'ın birinci postada hazırlamış olduğu kömürü dışarı çıkarır ondan sonra iki saat istirahat eder ve iki saat te dışarı işlerinde çalıştıktan sonra ikinci posta 4 saatlik çalışmasını yapmak üzere ocağa girerdi. Kiracıyan ise gene mükellef amele olarak kiracı hayvanı ile birlikte şafak vaktinden gurup vaktine kadar ve gurup vaktinden şafak vaktine kadar iki vardiye halinde 10 saat müddetle çalışır. Çalışma müddetinin arasında iki saat istirahat eder. Kiracıyanın çalışma devresi 15 er günlük guruplar halinde idi.

Madenciler işçilerin ikâmetleri için sıhhi binalar yaptırmaya mecbur tutulmuşlardı. Hastalanan işçiler ocağı terk edip köylerine gidemez hastalığı hafif ise madende mevcut hekim tarafından tedavi edilir, aksi halde madenci tarafından temin edilen bir mekkare ile köyüne gönderilirdi. Firar eden ameleler muayyen müddetinden iki kat fazla çalıştırılırlardı. Ameleyi firara teşvik veya işini yapmaktan men edenler aynı şekilde cezalandırılırdı. Ocaklarda husule gelen kazalarda, madencinin ihmali görülür ve bu kaza ölümle neticelenirse bu takdirde madenci ceza kanunu hükümlerine göre tecziye edilirdi. Maden ocakları hiç bir vakit tatil edilmez, gerek müslüman ve gerekse hıristıyan işçilere ibadetlerini yapmaları için müsaade olunurdu. Paskalya ve bayram günleri işçilere gezinmeleri için izin verilirdi. Madenciler kendi ocaklarına mürettep olan köy ahalisinden fazla sayıda işçi gelmesi halinde bunları kendiliklerin-

den ocağa almamazlık yapamazlar, derhal İdareye haber verirlerdi. Ameleyi kendiliğinden istihdam etmeyen veya ocakta işsiz bekleten madenciler bu şekilde muameleye maruz kalan amelenin ücretlerini çalışılmış gibi ödemeğe mecbur tutulurdu. Kiracıyan hayvanlarının kaza neticesi ölmesi veya işe yaramaz hale gelmesinden madenci, hayvanın değerinin yarısını kiracıyana ödemek mecburiyetinde idi. Madencilere verilecek kömür bedeli veya avanslardan ilk önce amele istihkaklarının ödenmesi şart koşulmuş ve bu suretle ücret teminat altına alınmıştır. Hiç bir madenci idarenin haberi olmaksızın ocağına mürettep ameleyi kendi zatî işinde kullanamazdı. Lüzumu halinde idareden müsaade istihsal etmek ve günde 10 kuruş ücret ödemek şartıyla hususî işlerinde istihdam edebilirdi. Havzada idare adına vâzife gören memur ve askerler için bir sefer hediye veya rüşvet alamazlar aksi tahakkuk ettiği takdirde bedelsiz olarak alınan şeyin bedeli tazmin ettirildikten başka 3 günlük hapis cezası ile de tecziye edilirdi.

Yukarıda görüldüğü gibi Dilâver Paşa nizamnamesi çalışma hayatına yepyeni esaslar getirmişti. Bu devrede her ne kadar 1887 tarihli mecelle ahkâmı yürürlüğe girmiş ise de eciri (yani işçiyi) «Nefsini kiraya veren kimse» olarak kabul eden bu kanun ameleyi himaye eden bir hüküm ve tedbir vaz etmemişti.

Bu kısmın sonlarına doğru büyük bir malî buhran içersinde bulunan tersaneden teslim ettikleri kömür bedelini alamayan madenciler işçilerin ücretlerini ödeyemez hale gelmişler ve bundan da en çok amele mutazarrız olmuştur.

1882 tarihinde Havzayı büyük bir iflâstan kurtarmak, terk edilen ocakları yeniden çalıştırabilmek için madencilerin çıkardıkları kömürün % 60 ını tersaneye teslimi ile iktifa edip mütebaki % 40 ının madenci tarafından sair pazarlara serbestçe satılabilmesi imkânı verilmişti. Bu tarihten sonra Havzaya yerli ve yabancı sermayenin itibar ettiğini, harice satılan % 40 miktarındaki kömürden elde edilen para ile madencilerin kalkındığı ve bir çok kumpanyaların teşekkül ettiğini görüyoruz.

Devrenin ikinci kısmını teşkil eden bu zamanda Havzada ocak sayısının arttığını, işçi ücretlerinin nakten ödenmeye başladığını ve ocakların alât ve edevatı ile teknik tesislerinin ikmal edildiğini müşahade ediyoruz. Devrin sonlarına doğru 1906 tarihinde mükellefiyetin kaldırılması vesair yerler halkının da Havzada çalışmasına

müsaade edilmesi en ehemmiyetli hâdisedir. Bu tarihten sonra Havzada yurdun muhtelif yerlerinden gelmiş daimî işçilerin toplanmağa başladıklarını görüyoruz.

Mükellefiyetin kaldırılması ile münavebeli sistem kalkmamış serbest olarak çalışan amelelerle şirketler arasında sevk memuru gibi mutavassıtlar türemiştir. Bu hal Havzanın 1940 tarihinde ikinci defa mükellefiyete tâbi tutulmasına kadar devam etmiştir.

1882 - 1909 arasında Havzadaki istihsal miktarı :

1885 de 79.221 Ton

1890 da 148.540 »

1895 de 150.940 »

1900 de 420.460 »

1905 de 622.165 »

1910 da 764.397 » a yükselmiştir. Bu devrede kömürün devlet tarafından tesbit edilen fiyatının tonu 54 kuruştur.

3 — *Meşrutiyet, Umumî Harp ve Mütareke Devri : 1909-1920.*
(Havza-ı Fahmiye İdaresi)

1908 inkilâbından sonra Havzanın idaresinin Bahriye Nezaretinden alınıp 4,5 ay gibi kısa bir müddetle Nafia Nezareti idaresine devrolduğunu, 1909 senesinden itibaren de Ticaret Nezareti idaresine tevdi olunduğunu görüyoruz. Bu devir Balkan harbi, Umumî harp ve Mütareke ile geçtiğinden bu siyasi durum Havzanın idaresine tesir etmiş, Umumî harp devresinde Havza Almanların yönettiği harp kömür merkezi haline getirilmiş ve bu teşkil edilen bir komisyona verilmiştir. Umumî harp senelerinde Fransız şirketleri Havzadan çekilmiş ve bu sürede istihsal :

1915 de 420.326 Ton

1916 da 208.202 »

1917 de 158.203 »

1918 de 186.056 Ton'a düşmüştür. Mütarekede Kömür Komisyonunun Havzadan ayrılıp yerine Fransızların gelmesi ile ise :

1919 da 380.901 Ton

1920 de 569.370 Ton'a çıkmıştır. Bu devre içerisinde idarede yapılan değişiklik sayesinde bazı şirketler işçinin ücretinden kesilmek suretiyle tedavisini temin eden hastahane, dispanserler tesis

etmişler ve madenlerde işçinin sağlığı ile ilgilenen hekimler bulundurmışlardı. Gene bu devirde amele barakaları islâh edilmiş hattâ bazı şirketler kâğır amele binaları inşa etmişlerdir. Büyük harp esnasında kısa bir müddet askerlik çağı gelmiş olan civar köy ahali-sinden bir kaç kur'a askere alınmayıp madende çalıştırılmışlarsa da ordunun bunlara lüzum göstermesi sonucu askerlik hizmetlerini yapmak üzere Havzadan ayrılmışlardır.

4 — *Millî Mücadele ve Cumhuriyet Devri : 1920 - 1940.*
(Füzüya Kadar)

Millî Hükûmetin kurulmasından biraz sonra 14. Haziran. 920 de Havza şirketleri koruma bahanesi ile Fransız askerleri tarafından işgal edilmiş bu sözde işgal çok zayıf bir şekilde 21. Haziran. 1922 ye kadar devam etmişti. Bu mütereddit devrede Şirketler tam bir faaliyet devresine girememişler, siyasî vaziyetin aydınlanmasını beklemişlerdir. Millî Hükûmet Memleketin en buhranlı günlerinde Havzaya olan alâkasını kesmemiş, 1921 tarihinde 151 sayılı «Ereğli Havza-i Fahmiyesi Maden amelesinin Hukukuna müteallik kanunu» çıkararak Havzanın en mühim problemlerinden biri olan işçi dâvasını günün şartlarına göre halletmeğe çalışmıştır. Bu kanunun kabul edilişi uzun bir müddetten beri ızdırap ve sefalet içersinde yaşayan Havza işçilerinde bir bayram havası yaratmıştır. 151 sayılı kanunla amele istihkakları her türlü tecavüzden korunmuş, Türkiyede ilk sosyal sigorta ve dayanışmanın temelini atmış, amelenin hastalanması veya kazaya uğraması halinde tedavisi sağlanmış, kaza neticesi ölen amelenin varislerine, yaralananların sakat kalması halinde kendilerine tazminat verilmesi mecburiyeti konmuş, kazaya sebep olan müesseselere ağır para cezaları kesilmiş, günlük mesai 10 saatten 8 saate indirilmiş, amele gündeliklerinin asgarî haddinin ne şekilde tesbit edileceği hükme bağlanarak amelenin hukuku korunmuştu. Bu tarihte yapılan ilk asgarî ücret tarifesine göre amele gündelikleri 60 kuruş ilâ 250 kuruş arasında değişmekte idi.

1923 yılında 2608 sayılı kararname ile Amele Birliği ihtiyat, teavün sandığı talimatnamesi neşredilmiş ve aynı yıl Amele Birliği ve teavvün sandıkları kurulmuştur. Bu kuruluştan sonra amele ve ailelerinin tedavileri birlik tarafından yaptırılmış, bundan başka ameleye bazı sosyal yardımlar sağlanmıştır.

Amele Birliğinin gelirleri ameleden alınan % 1 lerle madencilere çalıştırdığı işçilerin istihkak yekûnlarından alınan % 1 lerle

temin edilmiştir. Birlik bu gelirlerini yaralananlara ve yaralananların ailelerine, hastalara ve hastalananların ailelerine, muhtaç ailelere, eceli ile vefat edenlerin cenazelerinin kaldırılmalarına, herhangi bir suretle yevmiye ve istihkaklarını madenciden tahsil edemeyen ameleye mübrem ihtiyaçlarını karşılamak üzere ikraz vermek gibi yardımlara sarf etmiştir.

Bu devrenin diğer devrelerden madenlerin işletilmesi bakımından başlıca farkı 1924 yılında İş Bankası vasıtası ile özel millî sermayenin ve 1937 tarihinde de Etibank vasıtası ile Devlet sermayesinin Havzaya girmiş olmasıdır. İş Bankası Havzada maden işletmeciliğine başladıktan sonra Havzanın veçhesinde her bakımdan değişiklikler husule gelmiştir. Bu devrede istihsal :

1921 de	342.041 Ton	1931 de	1.574.091 Ton
1922 de	410.944 »	1932 de	1.593.579 »
1923 de	597.499 »	1933 de	1.852.107 »
1924 de	994.030 »	1934 de	2.288.269 »
1925 de	957.625 »	1935 de	2.340.491 »
1926 da	1.216.058 »	1936 da	2.298.649 »
1927 de	1.323.833 »	1937 de	2.306.869 »
1928 de	1.250.639 »	1938 de	2.588.957 »
1929 da	1.421.008 »	1939 da	2.696.397 »
1930 da	1.595.359 »	1940 da	3.019.428 » a yüksel-

miştir.

1937 yılında Etibank Ereğli Şirketini Fransızlardan satın alarak işletmeye başlamış ve bu suretle de Havzaya ilk defa Devlet sermayesi girmiştir. Bu devrede teessüs eden büyük şirketler bilhassa İş Bankası amelenin sosyal ihtiyaçlarını temin etmek için birçok tesisler vücuda getirmişler. Havzada ilk defa işçiye sıcak yemek cüz'i bir bedel karşılığı İş Bankası işletmelerince verilmiştir.

Bu devrede 151 sayılı kanundan sonra 1926 yılında Medenî Kanun ile Borçlar Kanunu, 1935 yılında ocaklarda çalışan amelenin sıhhi ihtiyaçlarının teminine dair nizamname, 1924 yılında 394 sayılı Hafta Tatili Kanunu, 1930 yılında 1593 sayılı Umumî Hıfzıssıhha Kanunu, 1935 yılında 2739 sayılı Ulusal Bayram ve Genel Tatiller hakkında Kanun, 1938 yılında 3008 sayılı İş Kanunu, 1939 senesinde 3457 sayılı Sınai Müesseselerde ve Maden ocaklarında meslekî

kurslar açılmasına dair kanun, 1938 yılında 3512 sayılı Cemiyetler Kanunu, 1939 yılında İş İhtilâflarını Uzlaştırma ve Tahkim Nizamnamesi, aynı yılda fazla saatlerle çalışma nizamnamesi mer'iyete konmuş, böylelikle iş hayatını tanzim eden mevzuat tedvin edilmiştir. Gene bu devre içinde Havzanın tümünün Devletçe işletilmesine başlamadan önce, 26.2.1940 tarih ve 2/12899 sayılı kararname ile 2 numaralı koordinasyon kararına istinaden Ereğli Kömürleri İşletmesi kurulmuş ve Havzada ocaklar bu müesseseye devredilerek işletilmiştir. Ereğli Kömürleri İşletmesinin teşekkülünden sonra mükellefiyet takip işleri ile Amele Birliği uhdesinde bulunan Sağlık Teşkilâtı bu müessese bünyesine itha edilmiştir. Havzanın Devletleştirilmesi işi ikinci beş yıllık plânda ele alınmış ve onun tatbikatına 1942 yılında geçilmiştir. Başlangıçta işçi sıkıntısı direk ve malzeme noksanlığı, sevk ve idaredeki acemilik ve daha bir çok sebeplerden istihsal faaliyetleri aksamış ve 1942 yılında istihsale bir müddet ara verilmek zaruretinde kalmıştır. Bu tarihten sonra Havza mütemadiyen inkişaf etmiş ve bu tempoya uygun olarak istihsal de muntazaman artmıştır.

Hükûmet bir taraftan Havzanın inkişafı için lüzumlu ekonomik ve teknik tedbirler alırken, diğer taraftan işçinin sosyal haklarını koruyan ve çalışma hayatını düzenleyen mevzuatı çıkarmaya devam etmiştir. Bu cümleden olarak 1940 yılında günde en çok 8 saat ve daha az çalışması icabeden işler hakkında nizamname 1941 tarihinde işçilerin sağlığını koruma ve iş emniyeti nizamnamesi, 1943 tarihinde Hazırlama, Tamamlama veya temizleme işleriyle Aralı İşler Nizamnamesi, 1945 de Çalışma Bakanlığı kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun, aynı yıl iş kazaları ile meslek hastalıkları ve Analık Sigortası Kanunu, 1946 yılında Cemiyetler Kanununun bazı maddelerini tâdil eden kanun, 1946 yılında İş ve İşçi Bulma Kurumu ihdasına dair kanun, 1947 yılında İşçi ve İşveren Sendika ve Birliklerine dair kanun, 1949 yılında İhtiyarlık Sigortası Kanunu, 1950 yılında Hastalık ve Analık Sigortası Kanunu, aynı yıl İş Mahkemeleri Kanunu, 1951 yılında işçilere Hafta Tatili ve Genel Tatil günlerinde ücret ödenmesi hakkındaki kanun, 1954 tarihinde Deniz İş Kanunu, 1956 tarihinde işçilere ilâve tediye yapılması hakkında Kanun, 1960 yılında yıllık ücretli izin Kanunu, 1961 yılında Emekli Sandığı ile Sigorta Kanunlarına Tâbi hizmetlerin birleştirilmesi hakkında Kanun, 1948 yılında Ağır ve Tehlikeli İşler Nizamnamesi, 1953 yılında Maden İşletmelerinde alınacak emniyet ted-

birleri hakkında Nizamname, 1963 yılında Sendikalar Kanunu ile Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, çıkarılmıştır.

5 — Fizyondan Günümüze Kadar Kömür Havzası : 1940-1964

A) İstihsal ve randımanlar :

Havzanın Devletleştirilmesi esnasında maden ocakları, Etibank ve İş Bankası tarafından işletilenler hariç, diğerleri çok bakımsız, teçhizatı yıpranmış, gayri iktisadî işletilen bir vaziyette idi. Havzanın muhtelif devirlerinde ocaklardan kömürü çıkarımlar millî servetin muhafazasını ve değerlendirilmesini düşünmemiş, şahsî çıkarlarını ön plânda tutmuşlardır. Havza âdeta plânsız imalât neticesi köstebek yuvası haline getirilmişti. Şirketler işlenmesi kolay, maliyeti düşük 1.20 metre ilâ 1.50 metre kalınlığındaki damarları işletmeyi tercih etmişler. İnce ve piç damarları yer altında bırakmışlardır. Göçüğe terk edilen bu tip damarlardan bir çoğu jeolojik şartların müsaadesi nisbetinde bilâhare Ereğli Kömürleri İşletmesince işletilmiş, tabiata terk edilen millî varlık değerlendirilmiştir. Ereğli Kömürleri İşletmesi kurulduktan sonra işçi, direk, malzeme ve teçhizat bakımından çok sıkıntı çekmiş, 1942 yılında gerekli onarımı yapmak ve teçhizatı yenilemek için istihsal faaliyetini durdurmak mecburiyetinde kalmıştır. Vaktinde alınan gerekli tedbirlerle 1942 yılı sonlarına doğru istihsale tekrar başlanmış, metotlu çalışma neticesinde istihsal tesbit edilen amenajman plânı ve programı uygun bir seyir takip ederek artmıştır. Havzanın Devletleştirilmesinden sonra kömür istihsalı :

1941 yılında	3.019.626 Ton	1952 yılında	4.846.342 Ton
1942 »	2.509.614 »	1953 »	5.654.326 »
1943 »	3.162.605 »	1954 »	5.711.253 »
1944 »	3.554.279 »	1955 »	5.495.697 »
1945 »	3.718.772 »	1956 »	5.888.308 »
1946 »	3.830.245 »	1957 »	6.259.057 »
1947 »	3.945.119 »	1958 »	6.550.218 »
1948 »	4.020.797 »	1959 »	6.515.148 »
1949 »	4.181.375 »	1960 »	6.307.057 »
1950 »	4.360.598 »	1961 »	6.381.929 »
1951 »	4.729.589 »	» a yükselmiştir.	

Bu tarihler arasında satılabilir kömür istihsalı ise, 1941 yılında 2.124.995 ton iken, 1961 yılında 3.772.581 tona balığ olmuştur.

1941 yılında 2.344 kilogram olan kazmacı randımanı, 1961 yılında 4.694 kilograma, umumî andıman ise, 626 kilodan 957 kiloya yükselmiştir. Ton başına isabet eden maden direği sarfiyatı, 1941 yılında 49 desimetreküp iken, 1961 yılında 33 desimetreküpe düşmüştür. Bu düşmenin başlıca sebebi istihsalde modern tekniğe uygun çelik ayak demirbağ kullanılmasındandır.

Gerek istihsalin ve gerekse randımanların yükselmesi Havza'nın makinalaştırılması neticesi elde edilebilmiştir.

Kömürün nakliyesi yıkanması ve vapurlara yüklenilmesi için lüzumlu teçhizat tamamiyle modernize edilmiştir.

B) İşçi Durumu ve Fiilî Yevmiyeler :

1942 yılında 21.166 olan işçi sayısı, 1961 yılında 32.560 a yükselmiştir. Bugün Havzada iki türlü işçi çalışmaktadır. Birincisi iş yerlerinde daimî olarak çalışan işçiler, diğeri ise, civar köylerden temin edilen ve birer aylık devrelerle iki gurup halinde çalışan münavebeli işçilerdir. Bunlardan bir gurup iş başında iken, diğeri gurup köylerinde istirahat ederler. Bunların iş yerlerinden köylerine götürüp getirilmeleri işletme tarafından kamyon ve trenlerle yapılır. A ve B diye guruplandırılmış olan münavebeli işçilerin yıllık çalışma süreleri her sene yapılan programlarla tesbit edilir. Bu programlara göre hafta tatiline tâbi olmayıp, münavebeli işçilerin her iki gurubunun çalışma gün sayısı 359 gündür. Bunlardan Şeker ve Kurban Bayramı nazarı itibare alınarak tanzim edilen gurup çalışma programlarına göre bir yıl az çalışan gurup diğeri yıl daha fazla çalıştırılmak suretiyle senenin çalışma gün sayıları aralarında taksim edilir.

Bu günler ekseriya yılda 190 ve 169 olarak tesbit edilir. Çalışma gün sayıları fiiks olmayıp, yukarıda izah edilen sebeplerden dolayı değişebilir. Havzada 1951 yılında 10.681 B gurubu, 10.826 A gurubu, 1961 yılında 13.507 B gurubu, 12.981 A gurubu münavebeli işçisi çalışmaktadır. 1951 yılında A ve B gurubu olmak üzere 3477 münavebeli işçi işe girmiş, 4033 münavebeli işçi de işten ayrılmıştır. 1961 yılında 5.773 münavebeli işçi işe girmiş, 4.036 münavebeli işçi işten ayrılmıştır. 1951 yılında Havzada vasatî olarak 15.808 da-

imî işçi, gene vasatî olarak bir gurupta 9.716 münavebeli işçi fiilen çalışmışlardır. Havzanın yıllık çalışan vasatî işçi sayısı 1951 de 25.607, 1961 de 27.112 dir. 1951 yılında fiilen çalışan 15.808 daimî işçiye mukabil, 10.996 işçi işe girmiş, 11.599 işçi işten ayrılmıştır. 1960 senesinde ise, fiilen çalışan 17.524 daimî işçiye mukabil, 9.600 işçi işe girmiş, 11.114 işçi işten ayrılmıştır. Bu rakkamlardan da açıkça anlaşıldığı gibi Havza işçiliğinde bir oturma, bir istikrar ve devamlılık yoktur. Maden sanayii gibi çok bilgi ve maharet isteyen bir iş kolunda bu şekilde giriş çıkışlar neticesi kalifiye eleman yettirilmesi çok güçtür.

C) Ücretler ve Vasatî İşçi Yevmiyeleri :

1.1.1952 tarihinde 1.20 kuruş olan yer üstü temel yevmiyesi, 1.9.953 de 1.25, 1.8.955 de 2.50, 1.11.955 de 3.25, 1.9.957 de 4.50, 17.3.959 da 6.00, 17.1.962 de 7.50, 2.1.964 tarihinde 10.00 liraya yükselmiştir.

1.1.1952 de 1.56 kuruş olan yer altı temel yevmiyesi, 1.9.953 de 2.50, 1.8.955 de 3.00, 1.11.955 de 3.25, 1.9.957 de 4.50, 17.3.959 da 6.50, 17.1.962 de 8.50, 2.1.964 11.00 liraya,

1.1.1952 de 2.55 kuruş yer altı kazı temel yevmiyesi, 1.9.953 de 2.75, 1.8.955 de 3.25, 1.11.955 de 3.50, 1.9.957 de 4.50, 1.5.958 de 5.25, 17.3.959 da 7.25, 17.1.962 de 8.50, 2.1.964 de 11.00 liraya yükselmiştir.

1942 yılında sosyal yardımlı işçilerin vasatî yevmiyesi 1.55 kuruş iken, 1961 yılında 10.99 kuruşa, umumî vasatî yevmiye 1942 yılında 1.58 kuruş iken 1961 yılında 12.02 kuruşa baliğ olmuştur.

D) İş Emniyeti ve İş Kazaları :

Daimî tabiat kuvvetleri ile mücadele halinde bulunan Maden İşçilerinin kazaya maruz kalmaları küçümsenmeyecek bir nisbettir.

1941 de 75 ölü, 3.274 olan yaralı sayısı, 1945 de 61 ölü, 4.059 yaralı, 1950 de 49 ölü, 4229 yaralı, 1955 de 122 ölü, 5972 yaralı, 1960 da 94 ölü, 8.028 yaralı, 1961 de 69 ölü, 8.278 yaralıya yükselmiştir.

Kaza sebebiyle işten alakoyan günler adedi: 1943 de 566.466, 1945 de 635.989, 1950 de 399.254, 1955 de 1.824.757, 1960 de 853.491,

1961 de 669.154 tür. Yukarıda gösterilen rakkamlardan da anlaşılacağı üzere Havzada kaza vak'aları ve bu yüzden uğranılan kayıp diğer iş kollarının çok üstündedir.

E) İşçi Eğitimi :

Havzamızda zaman zaman açılan kurslarla kalifiye eleman yetiştirilmesine matuf çalışmalar yapılmış ise de, bunlar mevcuda nisbetle bir hiç mesabesinde dir.

F) Sosyal Yardımlar :

Havzada çalışan münavebeli işçilerle bekâr daimî işçilerin ikâmetlerine tahsis edilmiş temiz, sıhhi, duşlu ve demir karyolalı kâfi miktar işçi pavyonları mevcuttur.

Havzada çalışan işçilere yemekhanelerde günde 3 öğün sıcak yemek, ekmeğiyle birlikte verilmekte, yer altında çalışanlara bundan başka ocakta yemekleri için hususî yapılmış ekmeğiyle zeytin, helva gibi kuru katık da verilmektedir. Pavyonda yemeyen işçilere ise, yer altında günde 1.85, yer üstünde, günde 1.50 kuruş iase bedeli verilmektedir.

G) Sağlık Durumu :

İş yerinde çalışan işçileri ve ailelerini tedavi etmek için merkezde tam teşekküllü bir hastahane, bölgelerde ise, dispanser ve revirler bulunmaktadır. Köyde istirahat eden işçilerle bunların ailelerinin tedavisi için kaza Merkezlerinde dispanserler, ecza dolapları ve anlaşmalı eczaneler mevcuttur. İşçi ve aileler bu tesislerden muayene ve tedavi olunmakta, ilâçları bedava verilmektedir.

H) Mesken Durumu :

Yukarıda işçi durumu kısmında ifade ettiğimiz gibi, münavebeli işçilerin hepsi köylerinde ikâmet etmekte, çalışma zamanlarında ise, pavyonlarda kalmaktadırlar. Daimî işçiler için müessesenin bir miktar lojmanı mevcut ise de, bu lojmanlar ihtiyacı karşılamaktan çok uzaktır. Havzanın mesken politikası henüz tam mânası ile ele alınmış değildir.

Kömürün bulunuşundan içinde bulunduğumuz güne kadar Zonguldak Havzasında cereyan eden ekonomik, sosyal ve hukukî hâdi-

seler Havza işçileri üzerinde derin izler bırakmıştır. Diğer yerlerde olduğu gibi Havzada da bir çok haklar şuurulu bir birleşme neticesi kitlenin talebi ile değil, kanun yapıcının gerek iç, gerek dış tesirlerle bir lütuf ve atıfet olarak verilmiştir. Bilhassa eski yıllarda Havza işçisi kendi hukukunu ve çalışma hayatını ilgilendiren mevzuattan haberdar bile değildir.

Yukarıdan beri gerek Havza ve gerekse diğer işçiler için vaz edilmiş bulunan kanun ve nizamnameler Havzada ya hiç tatbik edilmemiş, ya da gelişigüzel tatbik edilmiştir. Buna yakın bir mazide örnekler vermek mümkündür. 1937 senesinde mer'iyete giren ve 12 üncü maddesi ile muayyen şartların husule gelmesi halinde kıdem tazminatının verilmesini âmir bulunan iş kanununun bu hükmü Havzada ancak 1951 yılından itibaren tatbik edilebilmiştir. İş müddetleri nizamnamesine ve iş kanununun âmir hükmüne rağmen 8 saat-ten fazla çalıştırılmamaları icap eden yer altı işçileri yakın zamana kadar 10, 12 ve hattâ 14 saat müddetle çalıştırılmışlardır.

İ) Havzada Sendika Faaliyetleri :

Kömür Havzasında ilk olarak 17.11.1946 tarihinde 99 maden işçisinin bir araya gelerek Cemiyetler Kanununa göre E.K.İ. Havzası Maden İşçileri Derneği ismi ile bir teşekkül kurduklarını görüyoruz. Bu teşekkülün gayesi, Ereğli Kömür Havzasında Maden Sana-yiinde çalışan işçiler arasında tam bir birlik ve düzenlik yaratmak, dernek üyelerinin bilgi, görgü, çalışma kabiliyetlerini artırmağa, maden sanayiindeki ileri gelişmeleri tanıtmaya ve her bakımdan kalifiye işçiler olmaya yarayacak kurslar, tatbikatlar, sergiler, resimli ve yazılı yayınlar yapmak, dernek üyelerinin ölüm, hastalık, malûllük ve ihtiyarlık gibi hallerinde geride kalanlarına veya kendilerine para yardımında bulunabilecek bir biriktirme ve yardım sandığı kurmak, derneğe dahil işçilerin kanun çerçevesi içinde her sahada haklarını ve sağlığını korumak şeklindedir.

Nizamnamesinde yazılı olmasına rağmen derneğin faaliyet devresinde yardım sandığı kurulamamıştır.

Derneğin faaliyet süresi beş ay kadar olmuş bundan sonra 20.2.1947 tarihinde mer'iyete giren 5018 sayılı işçi ve işveren sendikaları Kanunu muvacehesinde derneğin sendika haline ifrağı gerekmiş, 9.4.1947 tarihinde yapılan kongre ile dernek sendika haline getirilmiştir.

Kuruluşunda 99 üyesi bulunan dernek, sendika haline getirildiği tarihte 4.149 üyeye sahipti. Sendikanın yardım sandığı talimatnamesine göre üyenin ilk defa evlenmesi halinde yüz lira, çocuğun dünyaya gelmesi halinde 30 lira, üyenin ölümü halinde kanunî mirasçılara bin lira, Havzadan ihraç edilenlere bin lira, iş ihtilâflarından dolayı işçi ile işveren arasındaki ihtilâfın halli süresince azamî iki ay için üyeye 30 liradan 60 lira, sendikada üç senelik kıdemi bulunan üyenin ihtiyarlığı sebebi ile işinden ayrılması halinde 3 üncü seneden sonraki beher sene için 50 lira ödemektedir. Bu yardımların yapılması ancak sendikanın kuruluşundan bir sene sonra mümkündür.

21.9.1947 tarihinde Kozlu Bölgesinde vukubulan ve 49 madencinin ölümü ile neticelenen grizu infilâkı sebebiyle 1.10.1947 tarihinde yapılan fevkalâde toplantıda yardımların bir senelik kıdeme bakılmaksızın ve ölenlerin sendika âzaları olup olmadığı aranmaksızın yardım yapılmasına karar verilmiştir. Bu karar 1950 yılına kadar devam etmiş ve 1.10.1946 tarihinden 31.12.1949 tarihine kadar alınan bu karar gereğince yapılan yardımlar yekûnu 656.749 liraya baliğ olmuştur. Bu durum sendikanın maddeten çökmesine sebebiyet vermiş ve sendika 1950 kongresine 90 bin lira borçla girmiştir. Maddeten iflâs etmiş durumda olan sendikayı kurtarabilmek için hükûmet nezdinde teşebbüse geçilmiş, uzun uğraşmalardan sonra hükûmetten 70 bin liralık yardım alınarak sendikanın borçlarının büyük bir kısmı ödenmiş, 10.3.1951 tarihinde yapılan fevkalâde kongrede de yardım sandığı tüzüğünde tadilât yapılarak yardım miktarları indirilmiş, fuzuli yardımlar kaldırılmış bu suretle de gelirlerle giderler arasında bir muvazene kurulabilmiştir.

Sendikanın kuruluş tarihinden itibaren işveren müessese nezdinde yapılan teşebbüs neticesinde üye aidatlarının bordro dahili işveren tarafından tahsil edilmesi temin edilmiş, bu hal 1951 yılına kadar devam ettirilmiştir.

1951 kongresinden sonra müessese üye aidatlarını tahsil etmeğe başlamış, malî durumu sarsacak olan bu halin önlenmesi için vekâlet nezdinde teşebbüse geçilmişse de, vekâletçe işverenin üye aidatlarını kesmesinin kanunî mecburiyeti olmadığı gerekçesi ile talep kabul edilmemiş, uzun çalışmalardan sonra Etibank ve Sümerbank camiasında çalışan işçilerin sendika aidatlarının işçilerin muvafakatname vermeleri şartı ile bordro dahilinden işverence kesilmesi temin edilmiştir.

İşçi meselelerini ve sendika dâvasını işçilere duyurabilmek, onları bu konularda uyarabilmek maksadı ile sendika bütçesinden 2.500 liralık bir tahsisat tefrik edilerek 15.10.1947 tarihinde İşçi Sendikası ismi altında bir gazete yayınlanmağa başlanmıştır. Gazete halen neşir hayatına muvaffakiyetle devam etmekte olup, üyelere parasız dağıtılmaktadır.

Sendikanın ana nizamnamesi 1963 yılına kadar muhtelif kongrelerde tâdil edilmiş ve maddeler günün şartlarına intibak ettirilmiştir.

Sendikanın âza sayısı muntazam bir tempo ile artmış 1950 yılında 8.750 âzası var iken 1964 yılında bu 49.570 e yükselmiştir. Hali hazırda Havzada çalışıp da sendikamıza âza olmayan işçi kalmamıştır.

Kuruluşundan 1953 yılına kadar muhtelif binalarda kira ile oturmak suretiyle faaliyette bulunan sendika, mezkûr tarihte Zonguldağın en mutena yerinde 4 katlı ve yılda 25 bin lira gelir getiren bir binayı satın almıştır. Bu suretle sendika durumu ile mütenasip bir yuvaya kavuşmuş, hem de gezgincilikten kurtulmuştur. Sendika bu binadan başka Kozlu Bölgesindeki işçilerinin lokal ihtiyacını gidermek üzere Kozlu'da bir bina satın almıştır.

Sendika 17.8.958 tarihinde Türkiye Maden İşçileri Federasyonunu bünyesinde teşekkül ettirmiş, federasyonun Ankara'ya nakli dolayısıyla de Yenisehir'de federasyonun ikameti için bir daire satın almıştır.

İşçi meselelerine öteden beri hassasiyetle eğilen sendika 20.7.960 tarihinde Türk - İş'e âza olmuştur.

24. Temmuz. 1963 tarihinde mer'iyete giren 274 sayılı sendikalar kanunu muvacehesinde sendika nizamnamesi kanuna uygun olarak yeniden tanzim edilmiştir.

5018 sayılı Kanunun mer'iyette bulunduğu devrede sendika faaliyetleri çok kerre işveren ve zaman zaman da hükümet nezdinde yapılan rica yollu faaliyetlerden ileri gidememiştir. Müeyyide yokluğu meselelerimizi işverenle karşılıklı halletmemize imkân vermemiş, bu devrede başarılabilen işler kâh rica, kâh da politik mülâhazalarla yaptırılabilmiştir.

Türkiye'nin her yerinde olduğu gibi, sendika da politik tesir ve baskılardan kurtulamamış, zaman zaman günün politikasına ayak uydurmak mecburiyetinde bırakılmıştır.

Bütün bunlara rağmen bu devrede uzun çalışmalar sonucu bazı neticeler elde edilmiştir. Bu cümleden olarak:

— İşçi psikolojisi üzerinde çok kötü tesirler bırakmış olan mükellefiyetin bir an evvel kaldırılması için teşebbüste bulunulmuş, kararname ile mükellefiyet kaldırılmış olmasına rağmen, işverence bir intikal devresinin lüzumlu bulunduğu gerekçesi ile bir müddet daha devamını ısrarla istemesine rağmen, 1947 yılında mükellefiyet kaldırılmış ve işverenin yersiz arzusuna set çekilmiştir.

— Memurlara verilmekte olan çocuk zammı hiçbir müessesede işçilere verilmezken, yaptığımız temaslar sonucu ilk defa maden işçilerine çocuk primi verdirilmiştir.

1951 yılına kadar ödenmeyen kıdem tazminatları ödettirilmiş ve ölen işçilerin varislerine de kıdem tazminatı ödenmesi sağlanmıştır.

— Uzun bir çalışma alışkanlığının neticesi yer altında çalışan işçilerin günlük çalışma müddetlerine göre değil de, işveren tarafından yaptırılması arzu edilen işlerin ifası esasına dayanan yer altı işlerinde bu usulün terkettirilip iş müddetlerine işverenin harfiyen riayeti temin edilmiştir.

— İşçi ücretleri kısmında da belirttiğimiz gibi, 1.1.1952 tarihine kadar 120 kuruş temel yevmiye ile çok güç şartlar altında çalışan maden işçisinin ücreti zaman zaman günün şartlarına uyduurulmuş 1952, 1953, 1955, 1957, 1958, 1959, 1962 yıllarında sendikamızın teşebbüsü ile temel yevmiye yükseltilmiştir.

— İşçilere işveren tarafından tevzi edilen kurtlu, küflenmiş ve pişmeyen aynı erzakın yerine plebisit yaptırmak suretiyle bedelinin ödenmesi tahakkuk ettirilmiştir.

— Mükellefiyetin kaldırılması ile işçi sıkıntısı çekeceği endişesi içerisinde bulunan işverenle işbirliği yapmak suretiyle Havza da devamlılığı sağlamak maksadı ile devam ikramiyesi ve sayak kuması tevziatı işverene kabul ettirilmiştir.

— İş Kanununun muhtelif defalar tadilâta uğramasına rağmen, dahilî Talimatnamesini bir türlü değiştirmeyen işverenle temas edilerek yeni dahilî talimatname müstereken hazırlanmıştır.

— Havzaya işçiyi bağlamak ve işçiye mesken temin etmek gayesi ile teşekkül etmiş bulunan işçi mesken yapı kooperatiflerine bir-buçuk milyon lira kredi yardımı yapılmıştır.

— İstanbul'da inşa ettirilen Zonguldak Yüksek Tahsil Öğrenci Yurduna 50 bin liralık nakdi yardımda bulunulmuştur.

— Her sene Yüksek tahsile devam eden 50 işçi çocuğuna aylık burs verilmiştir.

— Binleri bulan iş dâvalarının bir an evvel neticelenmesi ve dâvaların çabuklaştırılması bakımından Adliye Vekâleti nezdinde teşebbüse geçilerek Zonguldak'ta müstakil iş mahkemesinin kurulması sağlanmıştır.

— İşveren tarafından iş yerlerinden köylerine götürülüp getirilmeleri esnasında sık sık kazaya uğrayan ve sigortaca iş kazası sayılmayan kazaları önlemek maksadı ile trafikle işbirliği yapılarak her nakliyatta vasıtaların muayeneleri titizlikle yaptırılmaktadır. Devlet Demir Yolları İdaresince yük vagonları ile nakledilen maden işçilerine yolcu vagonu tahsis edilmesi temin edilmiştir.

K) 275 Sayısı Kanununun Mer'iyete Girmesinden Sonraki Sendika Faaliyetleri :

Emek ile sermayeyi iktisadî ve sosyal hayatımızın bölünmez birer unsuru olduğuna iman eden sendikamız, üyelerinin çalışmakta bulunduğu müessesenin iktisadî ve malî cephelerini yetkili ilim adamlarına tetkik ettirerek müessesenin hali hazır durumunu tesbit ettirmiş ve bu tesbitlerine müsteniden de Toplu İş Sözleşmesi akdi talebinde bulunmuştur. Uzun ve yorucu münakaşalardan sonra hem üyelerimizin ve hem de millî malımız olan müessesenin menfaatlerini gözönünde bulundurarak bugüne kadar iktisaden mağdur edilmiş bulunan âzalarımızın meşrû haklarını istihsale muvaffak olunmuştur.

1.1.1964 tarihinde yürürlüğe giren Toplu İş Sözleşmesi Havzamızda kangren olmuş bir çok dâvaları kökünden halletmiştir. Toplu İş Sözleşmemizin bu hale gelmesinde bizlere büyük yardımları do-

kunan ve bizlere bu sahada ışık tutan İktisat Fakültesi Profesör, doçent, asistan ve öğretim görevlilerine huzurunuzda teşekkürü bir borç biliriz.

Yaşayan sosyal varlıkların problemlerinin bitmiyeceği tabiidir. Toplu İş Sözleşmemizi yapmış olmamıza rağmen işverenle elele vererek mensubu bulunduğumuz müessesemizi bugünkü seviyesinden daha yüksek ekonomik seviyeye çıkardığımız ve istihsal gücünü artırdığımız takdirde yeni taleplerimiz olacaktır.

Bu konferansı tertip ederek bize burada konuşma fırsatını veren İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi İktisat ve İktisaiyat Enstitüsü Müdürü başta sayın hocamız profesör doktor Orhan Tuna ve diğer kürsü mensuplarına ve beni dinlemek zahmetine katlanan sizlere teşekkürlerimi arz ederim.

